

Redakcja
Sylwia Góra · Agata Płazińska

OBLICZA
SZALEŃSTWA
W KULTURZE

Akademia Ignatianum w Krakowie
Wydawnictwo WAM

OBLICZA
SZALEŃSTWA
W KULTURZE

Redakcja
Sylwia Góra · Agata Płazińska

OBLICZA SZALEŃSTWA W KULTURZE

Akademia Ignatianum w Krakowie
Wydawnictwo WAM

Kraków 2016

© **Akademia Ignatianum w Krakowie, 2016**

ul. Kopernika 26 • 31-501 Kraków

tel. 12 39 99 620

wydawnictwo@ignatianum.edu.pl

<http://wydawnictwo.ignatianum.edu.pl>

Publikacja dofinansowana ze środków przeznaczonych na działalność statutową
Wydziału Filozoficznego Akademii Ignatianum w Krakowie

Recenzenci

Dr hab. Michał Januszkiewicz, prof. UAM

Dr hab. Kazimierz Kuczman, prof. UPJPII

Redakcja

Anna Grochowska-Piróg

Projekt okładki i stron tytułowych

Lesław Sławiński – PHOTO DESIGN

Na okładce: Jules Bastien-Lepage, *Latarnia Diogenesa*, 1873,
Marmottan Monet Muzeum, Paryż

Typografia i łamanie

Piotr Druciarek

ISBN 978-83-7614-295-1 (AIK)

ISBN 978-83-277-1326-1 (WAM)

WYDAWNICTWO WAM

ul. Kopernika 26 • 31-501 Kraków

tel. 12 62 93 200 • faks 12 42 95 003

e-mail: wam@wydawnictwowam.pl

www.wydawnictwowam.pl

DZIAŁ HANDLOWY

tel. 12 62 93 254/255 • faks 12 62 93 496

e-mail: handel@wydawnictwowam.pl

KSIĘGARNIA WYSYŁKOWA

tel. 12 62 93 260

e.wydawnictwowam.pl

Spis treści

Wstęp	7
Marzena Trojanowska Akademia Ignatianum w Krakowie Foucault w kinie – o „szaleństwie uniwersalnym” Foucault at the cinema – the “universal madness”	13
Nadia Issa Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie Punctum jako pierwiastek szaleńczy w sztuce. Komentarz do pracy Rolanda Barthesa Światło obrazu. Uwagi o fotografii <i>Punctum as the root of madness in art. Commentary on the work of Roland Barthes</i> <i>Camera Lucida: Reflections on Photography</i>	29
Sylwia Papier, Mateusz Żmuda Trzebiatowski Uniwersytet Jagielloński W tym szaleństwie jest metoda – filmowy wizerunek Sabiny Spielrein There is method in this madness – the depiction of Sabina Spielrein	43
Katarzyna Sucharkiewicz Akademia Ignatianum w Krakowie Motyw tańca jako metafora szaleństwa w polskiej sztuce okresu Młodej Polski The Motif of Dance as a Metaphor of Madness in the Polish Art of Young Poland Period	55
Marta Małgorzata Sowa Akademia Ignatianum w Krakowie David Nebreda – szaleństwo źródłem sztuki David Nebreda – madness as a source of art	73
Eliza Hetka Uniwersytet Jagielloński Narracje schizofreniczne w świetle badań literaturoznawczych. Byłam po drugiej stronie lustra Arnhild Lauveng oraz Obłąd Jerzego Krzysztonia jako powieści autorów psychotycznych <i>Schizophrenic narrations in theory of literature: Byłam po drugiej stronie lustra</i> <i>by Arnhild Lauveng and Obłąd by Jerzy Krzysztoń as a novels of psychotic authors</i>	85

Spis treści

Barbara Szymczak-Maciejczyk Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie Fatum i szaleństwo? Szkic o wampirach Anne Rice Fatum and madness? An essay about Anne Rice's vampires	105
Wojciech Rubiś, Paulina Tendera Uniwersytet Jagielloński Szał w muzyce? O jazzie z perspektywy intelektualizmu platońskiego Crazy in music? The jazz from the perspective of Platonic intellectualism	117
Sergiusz Anoszko Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie Szaleństwo a nowe ruchy religijne: Kościół Sjentologiczny vs psychiatria Madness and new religious movements: the Church of Scientology vs. psychiatry	129
Paulina Tendera, Wojciech Rubiś Uniwersytet Jagielloński Szał w relacjach miłosnych z perspektywy intelektualizmu platońskiego The craze in the relationship of love from the perspective of Platonic intellectualism	153
Iga Anna Świerczyńska Akademia Ignatianum w Krakowie Szaleństwo informacji – choroba przesytu The madness of information – a surfeit of digital media	165
Noty o Autorach	183

Wstęp

Szaleństwo niezwykle często stawało się i staje inspiracją zarówno dla dziedzin takich jak filozofia, literatura, antropologia, sztuka, muzyka, ale także dla psychologii czy psychiatrii. Najlepiej znanym dziełem, na które powołują się najróżniejsi badacze, jest bez wątpienia *Historia szaleństwa w dobie klasycyzmu* pióra francuskiego teoretyka Michela Foucaulta (1987), którego punktem wyjścia jest zasadniczo alienacja. Filozof przy okazji pisania o szaleństwie i szaleńcach tworzy również całą paletę miejsc nazwanych przez niego *heterotopiami*, czyli obszarami o określonych granicach i cechach, związanych z pewną regułą porządkowania – w tym przypadku odgradzania od tak zwanego „normalnego” społeczeństwa. Foucaulta interesują wszelkie ekstrema ludzkiej rzeczywistości, grupy marginalne, wykluczane, zamykane i odseparowywane od społeczności. Dla filozofa choroba umysłowa wiąże się z wieloma kwestiami, jednak najmocniej zdają się wybrzmiewać dwie. Pierwsza to subiektywizm choroby – zamknięcie się w sobie, we własnym świecie, a tym samym odejście (częśćniej wykluczenie) ze świata zewnętrznego (społecznego, politycznego). Druga kwestia to uprzedmiotowienie podmiotu. Szaleństwo sprawia, że człowiek staje się obiektem, którym zarządzają inni, jest bezwolny, zamknięty na przyszłość, uśpiony w monotonii wiecznego tu i teraz.

Francuski intelektualista proponuje historyczną analizę doświadczenia szaleństwa, jednocześnie obrazując je na indywidualnych, konkretnych przypadkach choroby. Dzięki przesłedzeniu „historii choroby” możemy zobaczyć w wielkim przekroju, że już w wiekach średnich ludzie byli świadomi, kim jest szaleniec i potrafili wyodrębnić go z reszty społeczeństwa. Foucault sugeruje wyodrębnienie i opisanie sposobów konstituowania się pojęcia szaleństwa i szaleńca w danej epoce. Opis ten uwzględnia zarówno kliniczny, kulturowy, społeczny, jak też moralny charakter choroby. Jej źródła szuka nie tylko w systemie nerwowym i jego odchyleniach od normy, ale przede wszystkim w systemie praktyk społecznych. To właśnie nowoczesna kultura Zachodu wymyśliła – według badacza – nazywanie szaleństwa chorobą psychiczną. Pod koniec XVIII wieku zaczęto rozróżniać kurację fizyczną i psychologiczną, a obłąkany stał się obiektem leczenia medycznego. Jednak w wiekach wcześniejszych definicja szaleńca była zgoła inna. Z epoką średniowiecza wiąże się bardzo sugestywny obraz obłąkańców ładowanych na statki (ubogich i trędowatych) i wywożonych poza granice miasta. Metafora statków szaleńców ma więc charakter pewnego rodzaju obrzędu; odciążenia się od chorych, ale i rytualnego oczyszczenia, które kojarzy się z wodą. Renesans pełen jest szaleńców egzystencjalnych, mających świadomość, że życie to nicość, doświadczających okrutnych prawd, o których „normalni” śmiertelnicy nie mają pojęcia. Taki szaleniec pojawia się na grafikach Albrechta Dürera (szaleńcem mogła się wydawać chociażby postać z „Melancholii I”), ale również na wielu obrazach Pietera Brueghla. Drugie oblicze szaleństwa będzie bardziej krytyczne, czy nawet ironiczne. Pod koniec epoki oba odczytania będą prowadzić ze sobą nieustający dialog. Wraz z klasycyzmem zmieni się relacja między szaleństwem i rozumem. W tym czasie internowanie, wykluczanie obłąkanych stanie się działaniem systemowym. W epoce klasycyzmu

ów gest miał inny wymiar: nie wyosabiał obcych o rysach utajonych, zbyt długo zacieranych przez przyzwyczajenie; on ich kreował, deformując swoje w społecznym pejzażu oblicza i robiąc z nich dziwadła, których już nie rozpoznawał. Wywoływał Obcego tam, gdzie go nie przeczuwano; rozpruwał wątek, rozbijał więź spoufalenia: wyrывał z zasięgu człowieka jakiś ludzki pierwiastek, niepostrzeżenie go usuwał z naszego widnokągu. Jednym słowem był sprawcą alienacji¹.

¹ M. Foucault, *Historia szaleństwa w dobie klasycyzmu*, tłum. H. Kęszycka, Warszawa 1987, s. 84.

Foucault wyodrębnia moment przełomowy dla myślenia o szaleństwie i traktowania obłąkanych, pisząc o tzw. wielkim zamknięciu. Było to odizolowanie w ciągu kilku miesięcy 1656 roku ponad jednego procenta obywateli Paryża, których poddano obserwacji i kontroli w jednym z „oddziałów” Hôpital Général. Według autora *Nadzorować i karać* miało to na celu kontrolę ludzi niepracujących, którzy mogli wejść na przestępczą ścieżkę. Z tym wydarzeniem wiąże on bezpośrednio cztery nowe znamienne cechy nowoczesnego rozumienia szaleństwa: wykluczenie fizyczne, szaleństwo rozumiane jako brak rozumu, potępienie moralne oraz kontrolowanie przez stworzone w tym celu instytucje. W trzeciej części rozprawy Foucault koncentruje się na szaleństwie jako chorobie psychicznej i jego relacji z władzą, co będzie znamienne dla jego kolejnych, późniejszych dzieł. Końcowa część książki porusza zaś zupełnie inne, odrębne traktowanie szaleństwa. W tej części pojawia się „szaleniec romantyczny”, a jest nim rzecz jasna artysta. Szaleństwo u Foucaulta odnajduje nowy język w poezji Hölderlina i Nerval. Szaleństwo artystyczne to powrót do własnego dzieciństwa; ucieczka z cywilizacji do tego, co nieskalane, pierwotne; odnalezienie prawdy o naturze ludzkiej.

Francuski myśliciel stworzył dzieło, które w momencie wydania nie było znane zbyt wielkiemu gronu odbiorców, a już na pewno nie było tak żywo dyskutowane, jak ma to miejsce dzisiaj. Jednak ta, zdawałoby się najpełniejsza, próba opisanego szaleństwa nie jest oczywiście wysiłkiem jedynym. Na polskim gruncie, w dziedzinie filozofii zagadnieniem szaleństwa i obłądki zajął się prof. Andrzej Kapusta. W książce *Szaleństwo i metoda. Granice rozumienia w filozofii i psychiatrii* (2010) ukazał on wieloaspektowość szaleństwa z punktu widzenia filozofii, psychologii, filozofii poznania czy filozofii medycyny. Kolejną badaczką, która przygląda się obłądki, jest Mira Marcinów. W publikacji *Na krawędzi wolności. Szaleństwo jako wybór w filozofii Henryka Struvego* (2012) autorka bada szaleństwo ukazując jego interdyscyplinarny charakter, pokazuje bowiem zjawisko w aspekcie filozoficznym, psychologicznym oraz miejsce szaleństwa w szerzej rozumianej humanistyce.

Sama filozofia jako nauka i osoby ją uprawiające często jawią się jako grupa szaleńców zadających niestosowne pytania. Szaleństwo może objawiać się pod postacią szału, zaburzeń psychicznych, twórczej melancholii czy religijnej ekstazy. Mianem szaleńca określano wielu filozofów i mistyków, których poglądy czy też zachowania nie spotkały się z ogólną

aprobata społeczeństwa. Już starożytni filozofowie zastanawiali się nad różnicą pomiędzy głupcem a szaleńcem. Sokrates w rozmowie z Eutydemem podkreślał, że ani szaleniec, ani głupiec nie są w stanie udzielić dobra; z tą jednak różnicą, że szaleniec świadomie wybiera zło, natomiast głupiec tej wiedzy nie posiada. Za szaleńca uznano markiza de Sade z powodu jego rozwiązłości, którą chętnie propagował, i licznych skandali, w których brał udział. Dla siebie współczesnych szaleńcem był także Søren Kierkegaard czy Fryderyk Nietzsche. Zachowania wykraczające poza normy społeczne stały się problemem dla filozofii religii, która próbowała wyjaśnić, czym tak naprawdę jest mistyka i zachowania z nią związane. „O czym nie można mówić, o tym trzeba milczeć”² – pisze Ludwig Wittgenstein. Słowa niemieckiego filozofa przypominają nam, jak wielką tajemnicą jest mistyka. W kulturze pojawiło się nawet określanie mistyków „Bożymi szaleńcami”. W tym kontekście należałoby do nich z całą pewnością: św. Teresa z Avila, św. Teresa Benedykta od Krzyża czy Simone Weil. Każda z tych postaci opisywała swoje mistyczne uniesienia w formie dzienników czy wspomnień, z których wyłania się bezpośrednie spotkanie z Bogiem. Mistyka budzi wiele pytań i kontrowersji, na które nie posiadamy jasnych odpowiedzi, choć społeczeństwa żyjące w czasach mistyczek (ale i my dzisiaj) zadawały sobie pytanie: na ile opisy mistycznych uniesień nie są jedynie wytworem chorej wyobraźni czy obłądu wywołanego ich silną potrzebą poznania Boga? Wielu badaczy zauważa, że głęboka potrzeba religijności może być także efektem schizofrenii. Chorzy poszukują doznań religijnych, które wprowadzają ich w coraz większy obłąd, a ten może się skończyć samookaleczaniem czy nawet targnięciem się na własne życie. Objawienia i uniesienia mistyczne nie mogą zostać wyjaśnione przez ludzki umysł, choć budzą czasem niepokój, który może spowodować pytanie o chorobę umysłową.

Również w polityce, od samych jej antycznych początków, możemy wyszukać przykłady władców i polityków, których określano mianem szaleńców. Starożytny Rzym to przede wszystkim historia panowania Kaliguli, który zasłynął mianowaniem swojego konia senatorem, i krwawymi rządami, podczas których życie straciło wielu obywateli rzymskich. Szaleńców znajdziemy także wśród władców Kościoła. Szalonym nazwano papieża Aleksandra VI, słynącego z rozwiązłości i pijackich uczt w Watykanie.

² L. Wittgenstein, *Tractatus logico-philosophicus*, Warszawa 1997, s. 83.

Jeden z polskich władców – Bolesław Śmiały – zyskał przydomek szalonego za sprawą swojego porywczego temperamentu, który popychał go do gwałtownych czynów i nieprzemyślanych, impulsywnych decyzji. Nie brak też w historii opowieści o kobietach-władczyniach, które dopuszczały się krwawych zbrodni. Mówiono, że księżna węgierska Elżbieta Batory w obawie przed utratą urody zażywała kąpiele w wannie pełnej ludzkiej krwi, wierząc, że w ten sposób przedłuży swoją młodość.

W kulturze mogliśmy i z pewnością jeszcze będziemy mieli okazję obserwować różne oblicza szaleństwa. Niniejsza monografia jest jedynie pewną, ograniczoną przez jej interdyscyplinarny charakter, interpretacją tego tematu – jest przedstawieniem różnych spojrzeń i motywów obłądu, o których często nauka milczy. Szaleństwo to problem, który skłonił Autorów do własnej, indywidualnej refleksji, a także pochylenia się nad samą definicją szaleństwa czy szaleńca. Charakter publikacji pozwala na szerokie ukazanie kwestii szaleństwa i podkreślenie jego wieloaspektowości. Różne punkty widzenia i stanowiska Autorów wobec tego tematu pozwoliły ukazać problem, jakim jest klasyfikacja szaleństwa i wielości form, które przybiera.

Sylwia Góra
Agata Płazińska

Bibliografia

- Foucault M., *Historia szaleństwa w dobie klasycyzmu*, tłum. H. Kęszycka, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1987.
- Kapusta A., *Szaleństwo i metoda. Granice rozumienia w filozofii i psychiatrii*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2010.
- Marcinów M., *Na krawędzi wolności. Szaleństwo jako wybór w filozofii Henryka Struwego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012.
- Wittgenstein L., *Tractatus logico-philosophicus*, tłum. B. Wolniewicz, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997.

Sergiusz Anoszko

UNIwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Szaleństwo a nowe ruchy religijne: Kościół Scjentologiczny vs psychiatria

Madness and new religious movements: the Church of Scientology vs. psychiatry

Streszczenie

W artykule podjęto próbę analizy stanowiska religii nowego wieku, zwanej scjentologią, wobec psychiatrii jako nauki rzekomo leczącej choroby umysłowe. Głównym przedmiotem badań są doktryna kultu oraz praktyki pozakultowe, które zostały egzemplifikowane poprzez przedstawienie działalności Obywatelskiej Komisji Praw Człowieka (CCHR), zrzeszonej przy Kościele Scjentologicznym – organizacji o znamionach *non profit* i celach charytatywnych.

Głównym problemem badawczym, podejmowanym w pracy, jest fenomen kultu Rona Hubbarda jako religii nowego wieku epoki ponowoczesności. Autor artykułu podejmuje próbę definicji tego fenomenu, wyjaśniającą oraz prakseologiczną. Natomiast główną hipotezą badawczą, która jest postawiona w tekście i wymaga empirycznego sprawdzenia, będzie próba uzasadnienia religijnego charakteru aktywności społecznych scjentologii

w obrębie istniejącej Obywatelskiej Komisji, będącej bazowym narzędziem do zwalczania psychiatrii i psychologii.

Celem artykułu jest więc przedstawienie zaangażowania się nowych ruchów religijnych na przykładzie grupy kultycznej L. Rona Hubbarda w obszar nie tylko społeczny, ale również ściśle naukowy. Autor ma zamiar zbadać rolę kultów i ich miejsce we współczesnym społeczeństwie doby postmodernizmu. Przedstawiony tekst został sporządzony w ujęciu fenomenologicznym, gdyż wedle opinii autora tematyka NRR, a zwłaszcza scjentologii, może powodować zrodzenie się arbitralnych sądów, niekiedy nawet uprzedzeń. Dlatego więc w tekście dążymy do oddzielenia rzeczy bezsprzecznych, apodyktycznych, od opinii skrajnych. Nastawienie fenomenologiczne pomaga bowiem skupić się na istocie rzeczy, zobaczyć zjawisko w jego całości.

Summary

The article will attempt to analyze the position of a religion of the new century, namely Scientology, as an alternative to psychiatry as a science purportedly healing mental illness. The main subject of study is the doctrine of worship and practice outside the cultic, which were exemplified by the presentation of the activities of the Citizens Commission on Human Rights (CCHR), affiliated with the Church of Scientology organization that has non-profit and charitable purposes characteristics.

The main problem of the research undertaken, is the phenomenon of the cult of L. Ron Hubbard as a religion of the new century in the era of post-modernity. The article attempts to include in the text below definitional issues, both explanatory and praxeological. While the main hypothesis of the research which is placed in the text and needs empirical verification, will be an attempt to justify the religious nature of Scientology social activities within the existing Citizens Commission, which is the fundamental instrument of the combating psychiatry and psychology.

This article aims to introduce the involvement of new religious movements by the example of the cultic group by L. Ron Hubbard not only in the social arena but also strictly scientific, which is intended to enhance the role of cults and their place in contemporary society of postmodernism age. The proposed text has been prepared according to the principles

of the phenomenological method, because, according to the author's opinion, the subject of NRM and Scientology in particular, may result in arbitrary judgments, sometimes even prejudices. Therefore we want the text to separate things completely and this helps to focus on the essence of things, to see the phenomenon in its entirety.

Słowa kluczowe: dianetyka, scjentologia, L. Ron Hubbard, *Clear*, psychiatria, CCHR

Key words: dianetics, scientology, L. Ron Hubbard, *Clear*, psychiatry, CCHR

Powstawanie i rozpowszechnienie nowych ruchów religijnych jest zjawiskiem o skali światowej, stanowiącym ważne zjawisko w historii religii naszych czasów¹. Z jednej strony może to wynikać z kryzysu ideologicznego, który panuje w tradycyjnych systemach religijnych, z drugiej natomiast może być próbą poszukiwania w ramach religii adekwatnych odpowiedzi na wyzwania współczesności, a zarazem być propozycją dla tych, którzy się zagubili poszukując odnośników światopoglądowych oraz moralnych w swoim życiu.

W psychologii religii już dawno zauważono, że strach, frustracja, przygnębienie są dobrym fundamentem dla wiary². Napięcie psychologiczne, które coraz częściej odczuwa człowiek epoki ponowoczesnej, wynika z tempa życia oraz wywołuje tzw. syndrom labilności psychologicznej³, natomiast w grupie kultowej człowiek odnajduje poczucie stabilności i pewności⁴. To wszystko sprzyja temu, że wielu ludzi w nadziei otrzymania wsparcia, duchowego spokoju i pomocy od Boga zwraca się w stronę nowych religii. W 1957 roku – wtedy rodzi się scjentologia⁵ – 30%

¹ F. Arinze, *Sekty i nowe ruchy religijne jako problem duszpasterski*, „L'Osservatore Romano” 1991, nr 7, s. 12.

² *Podstawowe zagadnienia psychologii religii*, red. S. Głaz, D. Krok, J. Król, Kraków 2006, s. 97.

³ P. Zivi, J. Poujol, *Nadużycia duchowe*, tłum. J. Sołtys, Kraków 2010, s. 64-65.

⁴ S. van Calster, *Każdy ma jakiś dom, ale nie każdy ma gdzie się schronić: psychologiczne i socjologiczne refleksje na temat sekt*, „Communio” 1991, nr 3, s. 113.

⁵ Pierwszy kościół założono w 1954 r. D.E. Cowan, D.G. Bromley, *The Church of Scientology*, w: *Introduction to New and Alternative Religions in America. Volume 5: African Diaspora*

Amerykanów w wieku 21–39 lat wykazało podwyższony poziom neurotycznego łęku, natomiast w 1978 roku liczba ta wzrosła już do 49%⁶. Rodząca się religia miała stać się *remedium* dla wszystkich tych ludzi.

Założenia doktrynalne i antropologia według L. Rona Hubbarda

Historia przekonuje, że każda religia jest produktem procesu ewolucyjnego, bowiem nie powstała ona pewnego dnia jako całościowo ukształtowany system wierzeń i praktyk religijnych. To samo można powiedzieć o scjentologii. Scjentologia, od łacińskiego *scio* – „znać; wiedzieć” i greckiego *λόγος* – „słowo; wiedza”, ma wiele definicji. Wyznawcy tego Kościoła określają swoją wiarę jako studiowanie wiedzy, mądrości, wiedzę o wiedzy. W wywiadzie z 1965 roku sam autor *Scjentologii* nazwał ją nauką o wiedzy, nauką o prawdzie. Obecnie pisma owego kultu zawierają bardziej rozbudowaną i precyzyjną definicję: „Jest to uporządkowany system aksjomatów i procesów, oparty na tradycji dziesięciu tysięcy lat filozofii religijnej, rozwiązujący problemy egzystencji”. Stworzenie doktryny religijnej było kontynuacją badań prowadzonych przez L. Rona Hubbarda⁷ w sferze umysłu człowieka. W młodości Ron postawił sobie za zadanie stworzenie nauki o umyśle, która dorównywałaby swoją precyzją chemii czy fizyce⁸. Wyniki, do których doszedł „Mistrz”, polegały na odkryciu trzech składników umysłu: *umysłu analitycznego*, *umysłu reaktywnego* i *umysłu somatycznego*⁹.

Umysł analityczny LRH przez analogię porównuje się do „komputera mentalnego”¹⁰. To jest *Ja*, które w wyniku założenia własnej bezbłędności nie jest zdolne do pomyłek. Działanie tej części umysłu polega na

Traditions and Other American Innovations, red. E.V. Gallagher, W. Michael Ashcraft, Westport, London 2006, s. 172.

⁶ Ю.А. Замошкин, Д.Е. Фурман, *Религия в политической жизни США*, Москва 1985, с. 199.

⁷ Lafayette Ronald Hubbard (1911–1986) – twórca i założyciel nowego ruchu religijnego o nazwie Scjentologia. Jest nazywany w gronie swoich adeptów także Komodorem, Źródłem, Mistrzem, Ronem, Założycielem, LRH.

⁸ L. Ron Hubbard, *Dianetyka: Współczesna nauka o zdrowiu umysłowym*, Glostrup 2009, s. i.

⁹ W j. angielskim odpowiednio: *analytical mind*, *reactive mind* i *somatic mind*. N. Potthoff, *W labiryncie scjentologii*, tłum. B. Machnik, Katowice 2001, s. 266.

¹⁰ L. Ron Hubbard, *Dianetyka: Współczesna nauka o zdrowiu umysłowym*, dz. cyt., s. 55.

korzystaniu z zapisanych danych, których dostarczają zmysły, pamięć oraz wyobraźnia. Istnieje co prawda jeszcze jeden bank danych, którego zawartość oddziałuje na umysł i ciało człowieka – bank tzw. engramów. Są to źródła zaburzeń i chorób umysłowych, ale także dolegliwości fizycznych. Dane, zapisywane w tym banku umysłowym, rodzą się podczas stanów nieprzytomności wywołanych przez narkozę, narkotyki, uszkodzenia ciała. Cały ten zbiór bolesnych doświadczeń stanowi *umysł reaktywny*¹¹. Według Hubbarda, właśnie tu tkwi problem ludzkości – w istnieniu engramów. Trzeci typ umysłu – *somatyczny* – w ogóle nie obejmuje myślenia, a tylko działanie, i podlega dwóm poprzednim umysłom¹².

Dalsze badania „Założyciela” były skierowane na poszukiwanie źródła, które zapisuje negatywną informację w umyśle oraz na wynalezienie technologii, która by ową informację usuwała. Ron był przekonany, że usunięcie engramów nie tylko spowoduje sensowność działań, czystość umysłu, pozbawi go szaleństwa i schizofrenii, lecz także przywróci człowiekowi stan wolności duchowej. Ten stan w dianetyce jest określany jako *Clear* – osoba oczyszczona z engramów¹³. Taka osoba charakteryzuje się pełną racjonalnością działań, a jej umysł wypracowuje najlepsze możliwe rozwiązania na podstawie posiadanych informacji i światopoglądu¹⁴. Taka osoba całkowicie się kontroluje i panuje nad sobą, w odróżnieniu od człowieka szalonego, który nie wykazuje się taką zdolnością¹⁵.

Rezultatem tych wszystkich badań antropologicznych była opublikowana w 1950 roku praca Hubbarda pt. *Dianetyka: Współczesna nauka o zdrowiu umysłowym*, w której osobom z różnych warstw społecznych i różnych zawodów autor zaproponował nowy rodzaj terapii. Termin *dianetyka* został utworzony z dwóch greckich słów: *διά* – „przez”, *νοῦς* – „umysł,

¹¹ L. Ron Hubbard, *Dianetyka: Pierwotna teoria*, Glostrup 2009, s. 39.

¹² L. Ron Hubbard, *Scjentologia: Podstawy myśli – Podstawowa książka o teorii i praktyce Scjentologii dla początkujących*, Glostrup 2009, s. 71.

¹³ Każda osoba, osiągnąwszy stan *Clear*, ma uprawnienia do noszenia srebrnej bransoletki z wygrawerowanym logo Kościoła i swoim imieniem. Church of Scientology International, *The Grade Chart: Auditing To Higher States Of Existence. State of Clear*, <http://www.whatis-scientology.org/html/Part03/Chp13/pg0245.html> [dostęp: 20.01.2016]; M. Ottmann, saynso, *Commander Yvonne Jentsch*, <https://whyweprotest.net/threads/commander-yvonne-jentsch.107033/> [dostęp: 20.01.2016].

¹⁴ L. Ron Hubbard, *Dianetyka: Ewolucja nauki*, Glostrup 2009, s. 133.

¹⁵ L. Reznak, *Delusions and the Madness of the Masses*, Lanham 2010, s. xxvii.

dusza¹⁶; całość natomiast można przetłumaczyć jako *nauka o umyśle*. Sam Hubbard w streszczeniu do swojej pracy określił dianetykę jako rodzinę nauk obejmującą różne nauki humanistyczne oraz tłumaczy je podając ich przydatne, precyzyjne definicje¹⁷. Rozpracowana technologia oddziaływania na umysł reaktywny po usunięciu engramów otrzymała nazwę *audyting*, od łacińskiego czasownika *audire* – „słuchać kogoś”; druga nazwa tej czynności to *processing*¹⁸.

Głównym celem wspomnianej czynności, bądź też procederu, jest „doprowadzenie osoby do dogłębnego kontaktu z fizycznym wszechświatem, aby taka osoba mogła odzyskać moc i zdolności swoich przemyśleń”¹⁹. *Audyting* składa się z precyzyjnych, dokładnie określonych czynności skierowanych na usunięcie engramów, tkwiących w umyśle reaktywnym i powstałych jako wynik stanów nieprzytomności, omdleń, cierpień, chorób, zaburzeń somatycznych²⁰. Scjentolodzy uważają *audyting* za praktykę podobną do spowiedzi, pomagającą człowiekowi uwolnić się od negatywnych presji poprzednich wspomnień, które się magazynują poprzez całe okresy egzystencji *thety* Θ bądź ducha. Przez całe życie ludzie doświadczają różnych bolesnych strat, a każda z nich odbiera im jakąś porcję owej ilości Θ ; w umyśle wówczas powstaje coś w rodzaju cysty, wypełnionej smutkiem i rozpaczą. Umysł analityczny pod wpływem oddziaływania zasobów danych z umysłu reaktywnego kreuje przegródki i podziały przy kolejnych stratach aż do kompletnego zatrzymania swobodnych przepływów – śmierci²¹.

Hubbard rozpatrywał *audyting* jako terapię wywodzącą engramy na poziom świadomości umysłu analitycznego, przez co umysł reaktywny zostaje opróżniony, *Thetan* natomiast staje się oczyszczony duchowo. Stąd również pochodzi określenie osoby odbywającej *processing* – *Preclear*,

¹⁶ W. Vaughn McCall, *Psychiatry and Psychology in the Writings of L. Ron Hubbard*, „Journal of Religion and Health” 2007, vol. 46, nr 3, s. 439.

¹⁷ L. Ron Hubbard, *Dianetyka: Współczesna nauka o zdrowiu umysłowym*, dz. cyt., s. i.

¹⁸ L. Ron Hubbard, *Autoanaliza – Podstawowy podręcznik do Auto-processingu*, Glostrup 2009, s. 59-60.

¹⁹ L. Ron Hubbard, *The Creation of Human Ability. A Handbook for Scientologists*, Copenhagen 2007, s. 26.

²⁰ N. Potthoff, *W labiryncie scjentologii*, dz. cyt., s. 90.

²¹ L. Ron Hubbard, *Dianetyka: Współczesna nauka o zdrowiu umysłowym*, dz. cyt., s. 145.

dosłownie „przed oczyszczeniem”²²; człowiek przejrzysty, odprężony, wolny od bólu somatycznego, błędów i nieracjonalnych zachowań – aberracji²³ – zdobywa status *Clear*²⁴, co stanowi konieczny warunek do rozpoczęcia poziomu OT I²⁵ na *Moście ku całkowitej wolności*²⁶, aby móc osiągnąć zbawienie. *Processing* to „jedyna w swoim rodzaju forma indywidualnej konsultacji, która pomaga jednostce przyjrzeć się własnemu życiu i poprawić zdolność do konfrontacji z tym, kim jest i gdzie jest”²⁷. Oprócz niektórych kontrowersji natury poufnej *auditing* wywołuje krytykę również z tej racji, że może wpływać na mentalność osoby, wywołując przeróżne doświadczenia, „nietypowe” bądź „nadzwyczajne”²⁸.

Widzimy, że dianetyka powstała raczej jako pewien rodzaj pomocy terapeutycznej, zorientowanej na leczenie umysłu i ciała, jako sposób umocnienia zdrowia umysłowego – świadczy o tym chociażby nazwa samej książki Hubbarda – i nie zawierała jakichkolwiek wątków religijnych, choć tylko do pewnego momentu. Bo już w pracy *Scjentologia: Historia Człowieka*²⁹ istota praktyk terapeutycznych zaczyna być rozpatrywana nie tylko w kategoriach ściśle naukowych. „Założyciel” mówi o istnieniu duchów, Istoty Wyższej, które egzystują w czasie i przestrzeni nieskończenie długo oraz rządzą całym stworzeniem, w tym człowiekiem. W aspekcie fenomenologicznym warto zauważyć, że scjentologia była logiczną kontynuacją założeń oraz aksjomatów dianetyki, które syntetycznie można ująć następująco: człowiek jest z gruntu dobry, a jego zbawienie zależy tylko od niego³⁰. Człowiek, wedle scjentologów, jest duchową nieśmiertelną istotą o nadzwyczajnych cechach – *thetanem*, którego życiowy potencjał

²² N. Potthoff, *W labiryncie scjentologii*, dz. cyt., s. 268.

²³ L. Ron Hubbard, *Dianetyka: Pierwotna teoria*, dz. cyt., s. 53-56.

²⁴ M.P. Gardini, *Byłam scjentologiem. Rozmowa z Albertem Laggią*, tłum. K. Kozak, Radom 2008, s. 24, 44; A. Laggia, M.P. Gardini, *Byłam scjentologiem. Prawdziwe historie ludzi, którym udało się opuścić sektę*, tłum. M. Szapiel, Kraków 2010, s. 148.

²⁵ OT – akronim nazwy stanu Operujący Thetan, jednego z ośmiu stadiów wtajemniczenia scjentologicznego.

²⁶ L. Ron Hubbard Library, *The Bridge to Total Freedom: Scientology Classification Gradation and Awareness Chart of Levels and Certificates*, Los Angeles 1998.

²⁷ L. Ron Hubbard, *Komponenty zrozumienia*, Copenhagen 2006, s. 16.

²⁸ *Podstawowe zagadnienia psychologii religii*, red. S. Głaz, D. Krok, J. Król, dz. cyt., s. 78-79.

²⁹ L. Ron Hubbard, *Scjentologia: A History of Man – A List and Description of the Principal Incidents to be Found in a Human Being*, Copenhagen 2007.

³⁰ L. Ron Hubbard, *Scjentologia: Nowe spojrzenie na życie*, Glostrup 2009, s. 163.

jest nieograniczony³¹. Oświecenie i oczyszczenie duchowe osiąga się przez dynamiczny popęd w czasie³². Wspólnym celem, mianownikiem wszystkich wysiłków energii i form jest przeżycie³³, do którego trzeba dążyć. Pomocą niezbędną w tym dążeniu ma być Scjentologia, od niej bowiem „zależy przyszłość planety”³⁴.

CCHR: Kościół Scjentologiczny w obronie zdrowia umysłowego

Zagadnienie praw człowieka oraz obrony mniejszości od dawna były w Stanach Zjednoczonych tematyką o charakterze niemalże sakralnym. Kościół Scjentologiczny w swojej działalności społecznej także poświęca temu istotną uwagę, gdyż nadal zwolennicy nauk LRH czują się mniejszością, która jest prześladowana z powodu wyznawanej przez nich religii. „Założyciel” w swoich listach dobitnie tłumaczył, czemu Scjentologia znajduje się na celowniku psychiatrów: 47% ludzi udaje się ze swoimi problemami do kapłanów różnych religii, 28% – do swojego lekarza rodzinnego, a jedynie 16% szuka pomocy u psychiatrów. Jeśli więc wrogom religii uda się przejąć placówki kościelne, psychiatrzy zbudują swoje imperium i będą panować nad światem³⁵. Taka sytuacja przypomina, wedle scjentologów, wojny religijne i procesy przeciwko czarownicom, gdzie wyznawcy religii LRH widzą siebie w roli ciemnionej ofiary³⁶. „Mistrz” był przekonany, że wszelkie próby leczenia osób chorych psychicznie poprzez stulecia miały znikome skutki, a procent wyleczeń był równy niemal ilości sukcesów szamanów zajmujących się owym zagadnieniem³⁷. Ojciec Scjentologii uważał, że wszelkie praktyki i czynności, które są w zasobie działalności

³¹ L. Ron Hubbard, *Scjentologia: Podstawy myśli – Podstawowa książka o teorii i praktyce Scjentologii dla początkujących*, dz. cyt., s. 76.

³² L. Ron Hubbard, *Dianetyka: Współczesna nauka o zdrowiu umysłowym*, dz. cyt., s. 32-34.

³³ L. Ron Hubbard, *Dianetyka: Pierwotna teoria*, dz. cyt., s. 25.

³⁴ W. Vaughn McCall, *Psychiatry and Psychology in the Writings of L. Ron Hubbard*, „Journal of Religion and Health” 2007, vol. 46, nr 3, s. 442.

³⁵ L. Ron Hubbard, *A Reason Psychiatric Front Groups Attack Scientology*, w: *The L. Ron Hubbard Series – Humanitarian: Freedom Fighter, Articles & Essays*, red. L. Ron Hubbard Library, Glostrup 2012, s. 110.

³⁶ Th. S. Szasz, *Liberation by Oppression: A Comparative Study of Slavery and Psychiatry*, New Brunswick, London 2009, s. 65.

³⁷ L. Ron Hubbard, *Dianetyka: Współczesna nauka o zdrowiu umysłowym*, dz. cyt., s. 8.

medycyny psychiatrycznej, powodują nie tyle rekonwalescencję pacjentów, ile jedynie niszczenie tkanek nerwowych i burzenie znacznej części osobowości człowieka. Dlatego kwestia zdrowia umysłowego jest tu jedną z czołowych. Pięć pozycji książkowych z kanonu kultu są poświęcone akurat temu zagadnieniu³⁸.

To właśnie dlatego w 1969 roku postanowiono założyć strukturę *non profit*, należącą do najbardziej znanych organizacji, działających pod szyldem KS i wspierających rozwój społeczny, o nazwie Obywatelska Komisja Praw Człowieka (ang. *Citizens Commission on Human Rights International*, CCHR). Ową spółkę określa się niekiedy terminem „advokat społeczności”³⁹. Fundatorem struktury były dwa podmioty: Kościół L. Rona oraz racjonalista o poglądach libertyńskich i psychiatra Thomas Szasz (1920–2012). Akurat ten ostatni fakt wydaje się być nieco zadziwiającym, gdyż postulowanym celem CCHR jest „wyeliminowanie nadużyć, popełnianych pod przykrywką ochrony zdrowia psychicznego”⁴⁰ przez lekarzy psychiatrów, psychologów. Dlatego krytycy uważają tę front-grupę kultu za organizację dążącą do zepchnięcia psychiatrii jako nauki i zastąpieniem tej ostatniej religią, oczywiście scjentologiczną. Pod tym względem scjentologia bywa nawet klasyfikowana w oficjalnych dokumentach odpowiednich urzędów i służb USA jako „kult antypsychiatryczny”⁴¹. Głównym *know-how* Thomasa Szasza była teza, że „choroby umysłowe nie istnieją”⁴².

Historia CCHR rozpoczęła się od wydarzenia przymusowego leczenia metodą elektrowstrząsów pacjenta – węgierskiego uchodźcy. Victor Györy słabo mówił po angielsku, przez co prawdopodobnie był uznany za chorego na schizofrenię paranoidalną⁴³, gdyż lekarze szpitala nie mogli zrozu-

³⁸ W. Vaughn McCall, *Psychiatry and Psychology in the Writings of L. Ron Hubbard*, „Journal of Religion and Health” 2007, vol. 46, nr 3, s. 438.

³⁹ A. Possamai, A. Possamai-Inesedy, *Scientology Down Under*, w: *Scientology*, red. J.R. Lewis, Oxford 2009, s. 357.

⁴⁰ Church of Scientology International, *Summary Description of Churches of Scientology – RTC, CSI, CSFSSO, CSFSO, Other Churches, Missions, Field Ministers* [PDF], Washington 1993, s. 16.

⁴¹ Department of Health and Human Services Public Health Service Food and Drug Administration, *Psychopharmacological Drugs*, Rockville 1991, s. 28-29.

⁴² P. Pietikäinen, *Madness: A History*, Abingdon, New York 2015, s. 312.

⁴³ Schizofrenia była uważana przez Thomasa Szasza za rodzaj *sacrum* w psychiatrii. Podobnie fundator CCHR nazwał jedno ze swoich dzieł. Th.S. Szasz, *Schizophrenia: The Sacred Symbol of Psychiatry*, New York 1988.

mieć, co mówi. Po zawiadomieniu o tej sytuacji CCHR przez pracownika kliniki Haverford, gdzie został umieszczony Györy, sprawą zajął się prawnik John Joseph Matonis i wspomniany wyżej lekarz T. Szasz, a postępowanie sądowe skończyło się uwolnieniem Węgra⁴⁴.

Ten incydent spowodował, że Komisja kontynuowała swoją aktywność na rzecz reformy ustawodawstwa w dziedzinie ochrony zdrowia psychicznego, zwłaszcza w kwestii prowadzenia szczegółowych zapisów komputerowych oraz eksperymentów z narkotykami wbrew woli pacjentów i ich rodzin⁴⁵. Praca w terenie CCHR wygląda zwykle następująco: przedstawiciele Komisji Obywatelskiej zwracają się o pozwolenie na zwiedzanie szpitala psychiatrycznego, sporządzają raport na podstawie świadectw pacjentów oraz innych źródeł udostępnionych przy tej okazji rewizorom, a następnie na drodze postępowania prawnego próbują zreformować nie tylko procedury lecznicze, ale zarazem cały system jurydyczny. Owa aktywność wpisuje się w postulaty przyjętego w 1969 roku *Kodeksu Scjentologa*, którego czwarte przykazanie nawołuje do potępienia jakiegokolwiek rodzaju nadużyć wobec życia i ludzkości, a piąte, szóste i siódme wprost mówią o zdrowiu umysłowym⁴⁶. Podobnie jest z *Credo Kościoła*: czwarta pozycja wyznania wiary utrzymuje, że „wszyscy ludzie mają niezbywalne prawo do ich zdrowia psychicznego”⁴⁷. Problem polega tu akurat na tym, że kwestie zdrowia umysłowego oraz szaleństwa czy też jego braku są pojęciami względnymi, zależą bowiem od przyjętej postawy i punktu widzenia⁴⁸. Stąd problem w relacji na linii psychiatria-kult.

Zaangażowanie CCHR na niwie walki z psychiatrią było spowodowane także powodami *stricte* religijnymi: według Rona psychiatrzy-demony rujnowali nie tylko życie obecnie żyjących pokoleń⁴⁹, lecz również całą

⁴⁴ Citizens Commission on Human Rights, *The International Mental Health Watchdog*, Los Angeles 2004, s. 5-6.

⁴⁵ Th.S. Szasz, *Coercion as Cure: A Critical History of Psychiatry*, New Brunswick, London 2010, s. 15-62.

⁴⁶ L. Ron Hubbard, *Scientology 0-8: The Book of Basics*, Copenhagen 2007, s. 389.

⁴⁷ L. Grešková, *Posvätné texty v živote Scjentológie*, w: *Úloha posvätných textov v žitom náboženstve*, red. L. Grešková, Bratislava 2004, s. 90-101.

⁴⁸ L. Reznek, *Delusions and the Madness of the Masses*, dz. cyt., s. 23.

⁴⁹ S.A. Kent, *The Globalization of Scientology: Influence, Control and Opposition in Transnational Markets*, „Religion” 1999, nr 29, s. 148.

historię ludzkości na tzw. ścieżce czasu⁵⁰. Incydent II⁵¹, ezoteryczna wiedza przekazywana scjentologom na poziomie wtajemniczenia OT III⁵², zawiera epizod umieszczenia zniewolonych przez władcę Xenu *thetanów* na Ziemi. Spisek był przygotowany z kilkoma psychiatrami⁵³. Jest to na tyle ważne dla dalszego rozumienia niechętnego nastawienia kultu wobec psychiatrii, gdyż ten poziom doskonalenia duchowego tłumaczy obecny poziom degradacji człowieka, będący wielkim sekretem tego sektora wszechświata⁵⁴.

Wojna z psychiatrią: historia rywalizacji, metody i środki

Od lat siedemdziesiątych XX wieku wspomniana wyżej struktura na szeroką skalę prowadzi kampanie medialne skierowane głównie przeciwko różnym psychologom, psychiatrom, firmom farmaceutycznym, organizacjom psychiatrycznym, co niekiedy powoduje poważny spadek sprzedaży leków, środków farmakologicznych i psychotropów typu *prozac*, nazywanemu w środowisku medycznym „pigułką szczęścia”⁵⁵. Wywołuje to falę niezadowolenia koncernów na tym zarabiających⁵⁶. CCHR występowała także przeciwko stosowaniu środka *ritalin*⁵⁷, który jest wykorzystywany w terapii przy leczeniu zaburzenia nadpobudliwości psychoruchowej z deficytem uwagi, popularnie nazywanym ADHD (od angielskiej nazwy *attention-deficit hyperactivity disorder*). Główny zarzut scjentologów w tej sprawie dotyczy tego, że takie leczenie nie może być prowadzone, gdyż samo pojęcie ADHD zostało wymyślone, a zaburzenia tego typu po prostu nie istnieją. Co więcej, Kościół próbował forsować projekt ustawy, która

⁵⁰ S.P. Pretorius, *The concept „salvation” in the Church of Scientology*, „HTS Theologiese Studies/Theological Studies” 2006, vol. 62, nr 1, s. 322-323.

⁵¹ E. Panas, *Element ufologiczny w Kościele scjentologicznym. Historia władcy Xenu*, w: *Kulty UFO*, red. P. Czarnecki, A. Zaczekowska, Kraków 2014, s. 284.

⁵² M.P. Gardini, *Byłam scjentologiem. Rozmowa z Albertem Laggią*, dz. cyt., s. 52-53.

⁵³ S. Raine, *Astounding history: L. Ron Hubbard’s Scientology space opera*, „Religion” 2015, vol. 45, nr 1, s. 81.

⁵⁴ M. Wakefield, *Testimony*, Tampa 1996, s. 55.

⁵⁵ H. Mountacir, *Dzieci w sektach*, tłum. W. Dzieża, Kraków 2000, s. 86.

⁵⁶ P.J. Kiger, *Monkey Business*, „Regardie’s Magazine” 1994, vol. 13, nr 4, s. 94-95.

⁵⁷ J. Sappell, R.W. Welkos, *The Scientology Story. Part 6: Attack the Attacker*, „Los Angeles Times” 29 June 1990, s. A48:1.

obciążałaby odpowiedzialnością karną tych nauczycieli, którzy odważyliby się sugerować rodzicom, że ich dziecko ma zespół ADHD. Projekt jednak nie przeszedł – ówczesny gubernator Kalifornii John Ellis Bush zawetował inicjatywę⁵⁸. Wszelkie czynności podejmowane przez członków kultu skierowane są zasadniczo na to, by zwalczyć system tzw. farmakracji, jak jest to określane w publikacjach Szasza⁵⁹.

CCHR nie pozostała obojętną po ataku na World Trade Center we wrześniu 2001 roku. Wedle teorii członków Komisji, za winnego został uznany Ajman az-Zawahiri⁶⁰, osobisty doradca i prawa ręka Osamy bin Ladena. Az-Zawahiri, z zawodu lekarz, za pomocą techniki prania mózgu, narkotyków i hipnozy doprowadził do aktu terroru. Podczas nauczania na Uniwersytecie w Kairze studiował behawiorystykę, psychologię i farmakologię⁶¹, co w ocenie scjentologów pozwoliło mu przeprowadzić ten zamach. Adepti nauk „Mistrza” są przekonani co do słuszności takich wizji, gdyż jeszcze w 1969 roku Ron pisał o zagrożeniu terrorystycznym ze strony psychiatrów⁶². W opinii Hubbarda, Holocaust i apartheid są dziełem rąk tychże sprawców – psychiatrów⁶³. Scjentolodzy utrzymują, że psychiatria za pomocą technik kontroli umysłu kontynuuje zbrodnie nazistów, a w klinikach i szpitalach – które są wedle nich współczesnymi obozami koncentracyjnymi – stosuje się metody zbliżone do metod gestapo⁶⁴.

Krytycy zaznaczają, że scjentolodzy w tej kwestii nie są do końca uczciwi: wspomniany wyżej az-Zawahiri nie jest psychiatrą, jak twierdzą urzędnicy CCHR, lecz chirurgiem. Natomiast wśród grona dwustu piętnastu najważniejszych niemieckich nazistów z wyższym wykształceniem,

⁵⁸ L. Wright, *Droga do wyzwolenia. Scjentologia, Hollywood i pułapki wiary*, tłum. A. Wilga, Wołowiec 2015, s. 398.

⁵⁹ Th.S. Szasz, *Liberation by Oppression: A Comparative Study of Slavery and Psychiatry*, dz. cyt., s. 58.

⁶⁰ Jest to spolszczona wersja imienia, w anglojęzycznej literaturze pojawia się Ayman Mohammed Rabie al-Zawahiri lub 'Ayman Muhammad Rabi' az-Zawāhiri.

⁶¹ Citizens Commission on Human Rights, *Chaos and Terror: Manufactured by Psychiatry. Report and recommendations on the role of psychiatry in international terrorism*, Los Angeles 2004, s. 8.

⁶² L. Ron Hubbard, *Today's Terrorism*, w: *The L. Ron Hubbard Series – Humanitarian: Freedom Fighter, Articles & Essays*, red. L. Ron Hubbard, Glostrup 2012, s. 117-119.

⁶³ Church of Scientology International, *What is Scientology? The Comprehensive Reference on the World's Fastest Growing Religion*, Los Angeles 1998, s. 464, 472.

⁶⁴ A. Posacki, *Psychologia i New Age*, Gdańsk 2007, s. 202.

jedynie dwoje z nich pełniło zawód psychologa⁶⁵. Jeżeli mowa o stosowaniu technik psychomanipulacyjnych, to psychologowie ze swojej strony obarczają winą Kościół „Źródła” za rzekome techniki zmiany świadomości, co pomaga kultowi zyskiwać nowych adeptów⁶⁶. W psychologii religii takie zjawisko niekiedy bywa nazywane fałszywą konwersją.

W 2002 roku Komisja przedstawiła wobec Nowej Wolnej Komisji ds. Zdrowia Psychicznego głośny raport, zatytułowany *Cicha śmierć amerykańskich dzieci*⁶⁷, gdzie została przedstawiona historia kilkudziesięciu nieletnich pacjentów, którzy zmarli lub popełnili samobójstwo w latach dziewięćdziesiątych. Było to rzekomo wynikiem leczenia psychotropami oraz środkami narkotycznymi. W roku 2004 pojawiła się ustawa nakazująca lekarzom zapewnienie pacjentom informacji o skutkach ubocznych przepisywanych leków psychotropowych. Pod tym dokumentem miał się znajdować podpis opiekuna prawnego. Głównym założeniem tych wszystkich czynności było udowodnienie, że nie ma chorób umysłowych, lecz jedynie „niepożądane zachowania”⁶⁸.

Krytyka wywołana interwencją CCHR w sprawy ściśle jak dotąd medyczne polegała głównie na twierdzeniu, że nowa ustawa będzie dyskryminować psychicznie chorych pacjentów oraz opóźniać leczenie z powodów procedury biurokratycznego. Towarzystwo Psychiatryczne w stanie Massachusetts sprzeciwiło się też poprawkom, uważając nowy akt za ingerencję w relacje lekarz-pacjent⁶⁹.

Obywatelska Komisja podważyła nie tylko słuszność zażywania niektórych środków, podając w wątpliwość także pewne techniki i metody leczenia. W wyniku interwencji CCHR w Australii ponad sto pięćdziesiąt osób, byłych uczestników tzw. terapii głębokim snem (ang. *Deep Sleep Therapy*, DST)⁷⁰, otrzymało odszkodowania w kwocie przekraczającej pięć milionów

⁶⁵ L. Wright, *Droga do wyzwolenia. Scjentologia, Hollywood i pułapki wiary*, dz. cyt., s. 396-397.

⁶⁶ *Podstawowe zagadnienia psychologii religii*, red. S. Głaz, D. Krok, J. Król, dz. cyt., s. 394.

⁶⁷ Citizens Commission on Human Rights International, *The Silent Death of America's Children*, Los Angeles 2002.

⁶⁸ Th.S. Szasz, *Psychiatry: The Science of Lies*, New York 2008, s. 14.

⁶⁹ B. Gedan, *Bill would curtail prescriptions for mentally ill children: Proposal pushed by church group*, „Boston Globe” 4 March 2004.

⁷⁰ J.H.T. Ellard, *The adventures of an alienist*, „The Medical Journal of Australia” 2006, vol. 185, nr 11-12, s. 642-645.

dolarów⁷¹. Chelmsford Hospital, placówka w Sydney, gdzie była stosowana owa praktyka⁷², została zamknięta, a jej dwaj pracownicy zostali pozwani do sądu. Doktor H.R. Bailey, kontrowersyjny psychiatra i administrator wspomnianej kliniki, któremu stawiano zarzut w sprawie śmierci 87 osób⁷³, popełnił samobójstwo dzień przed rozprawą sądową. Przyczyną śmierci było przedawkowanie tabletek nasennych, zmieszanych z alkoholem⁷⁴.

Owa historia jest niezmiernie ciekawa dla badaczy tematyki nowych ruchów religijnych, albowiem teolog religii na tym przykładzie może zobaczyć, w jaki sposób kultury zwalczają się nawzajem: personel szpitala psychiatrycznego, gdzie m.in. stosowano terapię DST i elektrowstrząsy, był powiązany z quasi-religijną grupą *Nowe niebo*, której stawiano zarzut używania LSD oraz psylocybiny – organicznego związku chemicznego z grupy tryptamin, znanego raczej pod nazwą „grzybki halucynki”⁷⁵. CCHR w tej całej historii nie była jedynym uczestnikiem, ponieważ kiedy ujawniono fakty nadużyć w klinice dra Bailey’ego, rząd stanu Nowa Południowa Walia powołał specjalną komisję w celu zbadania tej sprawy. Królewska Komisja ds. Chelmsford, której wydatki wyniosły 13 milionów dolarów⁷⁶, już samą nazwą dodawała renomy Komisji Obywatelskiej, co było wykorzystywane przez scjentologów w ich działalności misyjnej.

Jednym z wielu narzędzi często stosowanych przez CCHR do krzewienia swojej doktryny jest produkcja filmów dokumentalnych, gdzie promuje się pogląd Scjentologii odnośnie do współczesnej psychiatrii⁷⁷. Już same tytuły filmów („Mordując: nieopowiedziana historia psychotropów”, „Recepta na przemoc”, „Marketing szaleństwa: czy myśmy wszyscy nie-normalni?”, „Niewłaściwa śmierć: w jaki sposób psychotropy mogą zabić

⁷¹ J. Little, *Inside 60 Minutes: The Story Behind The Stories*, Sydney 1994, s. 38-42.

⁷² E. Wilson, *Psychiatric abuse at Chelmsford Private Hospital, New South Wales, 1960s-1980s*, w: *‘Madness’ in Australia: histories, heritage and the asylum*, red. C. Coleborne, D. MacKinnon, Perth 2003, s. 121-134.

⁷³ Liczba ofiar się różni w zależności od źródła: czasem jest mowa o 26 zgonach. A. Frewin, *The Dr Strangeloves of the Mind*, „Lobster” 2010, nr 59, s. 21-22.

⁷⁴ R.M. Kaplan, *Medical Murder: Disturbing Cases of Doctors Who Kill*, Chichester 2010, s. 165.

⁷⁵ J. Campbell, *A twisted controller*, „Herald Sun” 16 August 2009.

⁷⁶ J. Lennane, *What Happens to Whistleblowers, and Why*, „Social Medicine” 2012, vol. 6, nr 4, s. 249, cyt. za: D. Lupton, *Back to bedlam? Chelmsford and the press*, „Australian and NZ Journal of Psychiatry” 1993, nr 27, s. 140-149.

⁷⁷ L. Ron Hubbard Library, *The L. Ron Hubbard Series – Humanitarian: Freedom Fighter, Articles & Essays*, Glostrup 2012, s. 236.

twoje dziecko” oraz „Psychiatria: przemysł śmierci”⁷⁸) ewidentnie świadczą o postawie kultu wobec tej dziedziny nauk medycznych.

We wspomnianych filmach zasadniczo akcent postawiony jest na to, że przemysł farmaceutyczny oraz konserwny psychiatrów są jedynie po to, aby generować zysk, i to ze szkodą dla pacjentów. Autorzy kręconych epizodów próbują przekonać widza, że psychiatrzy potrafili owoładnąć umysłami społeczeństwa poprzez nazywanie normalnych negatywnych doświadczeń chorobami psychicznymi i straszą fobiami, zmuszając w ten sposób ludzi, by udawali się ze swoimi problemami do lekarzy. Metody stosowane przez Komisję w tych produkcjach filmowych bywają nazywane przez dziennikarzy chamstwem i paranoją. Uderzają one bardzo mocno w dziedzinę psychiatrii⁷⁹, natomiast ich podejście jest postrzegane jako insynuacyjne i nieuczciwe⁸⁰.

Scjentologia, jak również jej front-grupy, często bywają zamieszane w różnego rodzaju nieprzyjemne sytuacje, mówiąc wprost – skandale. Prezydent CCHR Jan Eastgate, eks-szefowa australijskiej placówki Komisji, była zamieszana w tuszowanie seksualnego wykorzystywania 11-letniej Carmen Rainer przez jej ojczyma, *nota bene* członka Kościoła⁸¹. Sama Eastgate zaprzeczała jakimkolwiek zarzutom, nazywając je rażąco nieprawdziwymi. Kobiętę w 2011 roku aresztowano, ale później zwolniono w wyniku wpłacenia kaucji⁸². Drugim poważnym zarzutem jest obarczanie Kościoła winą za rozwód Toma Cruise z Nicole Kidman. Aktorka, z którą Cruise przeżył dziesięć lat, nie przypadła do gustu scjentologom, gdyż jej ojciec był psychologiem, a więc jednym z tzw. „potencjalnych źródeł kłopotu”⁸³, i mógł negatywnie wpływać na córkę.

⁷⁸ Te filmy są udostępnione na kanale CCHR umieszczonym na platformie YouTube w sieci, oraz na oficjalnej stronie www tej organizacji. CCHR Documentaries, *Videos*, <https://www.youtube.com/user/CCHRDocumentaries/videos> [dostęp: 21.05.2016]; Citizens Commission on Human Rights International, *Documentaries and Videos*, <http://www.cchr.org/videos.html> [dostęp: 21.05.2016].

⁷⁹ A. Gumbel, *Scientology vs. Science: Psychiatry, says L. Ron Hubbard's church, is responsible for Nazism, school shootings, and even 9/11*, „Los Angeles CityBeat”, 12 January 2006.

⁸⁰ D. Ruth, *Funny? Yes, And Quite Weird, Too*, „Tampa Tribune”, 22 March 2007.

⁸¹ Stop Mind control And Ritual abuse Today, *Scientologist charged for 'intimidating' alleged sex abuse victim Leo Shanahan*, „S.M.A.R.T. Newsletter” 99, 31 May 2011.

⁸² T. Ortega, *Jan Eastgate, Scientology Official, Arrested in Australia for Covering Up Sexual Abuse Claims*, „Village Voice” 3 June 2011.

⁸³ M. Górna, *Travolta jest zakładnikiem scjentologów, Cruise ich marionetką. W USA awantura po premierze filmu HBO*, „Gazeta Wyborcza” z 2 kwietnia 2015.

W grudniu 2005 roku na Sunset Boulevard w Los Angeles zostało otwarte muzeum poświęcone krytyce „przemysłu w całości napędzanego jedynie zyskiem”⁸⁴, jak określają psychiatrię scjentolodzy. Na otwarciu byli obecni znani celebryci⁸⁵, którzy od lat wspierają i promują działalność społeczną Kościoła L. Ronalda Hubbarda⁸⁶, w tym jego krytykę psychiatrii⁸⁷. Wiele eksponatów tego muzeum opowiada o historii zabiegów psychiatrycznych, poczynając od zniewoleń pacjentów w XVII wieku poprzez stosowanie środków psychotropowych aż do terapii elektrowstrząsami i psychochirurgii, w tym lobotomii⁸⁸. Ta aktywność CCHR była także krytykowana, gdyż muzeum miało tzw. wystawę podróźującą⁸⁹: eksponaty były pokazywane nie tylko w różnych miastach na terenie USA, lecz również w ponad trzydziestu krajach Europy, Azji a nawet Australii⁹⁰. Muzeum jest otwarte siedem dni w tygodniu, wstęp jest wolny; natomiast na stronie w sieci można odbyć wirtualną wycieczkę po salach muzeum⁹¹. Wedle danych scjentologów, corocznie placówkę odwiedza około 22 tysięcy osób⁹².

We współczesnym świecie, przesiąkniętym ideami postmodernizmu, poglądy CCHR oraz nieżyjącego już T. Szasza są nadal popularne nie tylko

⁸⁴ R. Whitley, *The Antipsychiatry Movement: Dead, Diminishing, or Developing?*, „Psychiatric Services” 2012, vol. 63, nr 10, s. 1041.

⁸⁵ Jednym z postulatów CCHR jest to, że psychiatria rujnuje kreatywność artystów. Citizens Commission on Human Rights, *Harming Artists: Psychiatry Ruins Creativity. Report and recommendations on psychiatry assaulting the arts*, Los Angeles 2004.

⁸⁶ A.J. Crawford, *Scientology Group Finds Support in Legislature: Tinseltown trips linked to anti-psychiatry push*, w: *CHADD Advocacy Manual*, red. R.A. Hughes, Lanham 2007, s. 8.26-8.29.

⁸⁷ P. Milewski, *Celebryci wtajemniczeni*, „Newsweek Polska” nr 28, 24.07.2012, s. 58-60.

⁸⁸ Jeszcze w *Pierwszej Księżce* LRH postulował, że teraz, kiedy są znane źródła i warunki powstawania engramów, czynniki wywołujące objawy aberracji, będzie w świetle *Dianetyki* prosto barbarzyństwem ubiegać się do zastosowania wspomnianych czynności. L. Ron Hubbard, *Dianetyka: Współczesna nauka o zdrowiu umysłowym*, dz. cyt., s. 184. Natomiast praktyki lecznicze psychiatrów w połowie XX wieku naprawdę budziły kontrowersje nie tylko w środowisku scjentologów. S.A. Kent, T.A. Manca, *A war over mental health professionalism: Scientology versus psychiatry*, „Mental Health, Religion & Culture” 2014, nr 1, s. 3.

⁸⁹ W. Handl, *Das wahre Gesicht von Scientology: Eine Dokumentation mit mehr als 120 Abbildungen!*, Wien 2010, s. 50.

⁹⁰ A. Levitt, *Church of Scientology's „Psychiatry: An Industry of Death” Exhibit Returns to St. Louis*, „Riverfront Times” 3 February 2012.

⁹¹ Citizens Commission on Human Rights, *Psychiatry: An Industry of Death Museum*, <http://www.cchr.org/about-us/cchr-industry-of-death-museum.html> [dostęp: 21.05.2016].

⁹² International Association of Scientologists Administrations, *Exponiendo la Sola Causa del Declive*, „Impact” 2015, nr 150, s. 10.

dzięki akcjom promocyjnym scjentologów, lecz także popularyzacji pewnych idei i założeń, które trwale zagnieździły się w umysłach całych społeczeństw. W 1961 roku, gdy ukazała się praca przyszłego założyciela Komisji Obywatelskiej, pojawiła się ciekawa pozycja książkowa innego autora. 35-letni Michel Foucault⁹³ na Sorbonie obronił swój doktorat, zatytułowany *Folie et déraison: Histoire de la folie à l'âge classique*⁹⁴. Dla Foucaulta szaleństwo było rodzajem egzystencjalnej autentyczności⁹⁵ i takie spojrzenie nadal jest popularne, wywołując skrajne poglądy – zarówno burzę krytyki, jak i morze pochwał.

Mimo że działalność CCHR budzi dużo kontrowersji⁹⁶ i nie jest akceptowana przez kręgi lekarzy-psychiatrów, niemniej Komisja została uhonorowana odznaką Kongresu USA za „wybitne i nieocenione usługi dla społeczności”⁹⁷. Ten gest warto rozpatrywać pamiętając, że CCHR jest jedną z najpotężniejszych organizacji w Stanach, która konsekwentnie walczy z wszelkimi przejawami rasizmu. Winą za rasizm są obarczani przede wszystkim psychiatrzy, którzy w domniemaniu scjentologów, uzasadniają eugenikę⁹⁸. W Rosji przedstawicielom tejże Komisji udało się zorganizować w 2005 roku swoją wystawę zatytułowaną „Prawo, Społeczeństwo

⁹³ Według *The Times Higher Education Guide*, jest uznany za najbardziej cytowanego autora w dziedzinie nauk humanistycznych w okresie pierwszej dekady XXI stulecia.

⁹⁴ Polskie tłumaczenie *Szaleństwo i głupstwo: Historia szaleństwa w dobie klasycyzmu* ukazało się w 1987 r.

⁹⁵ P. Pietikäinen, *Madness: A History*, Abingdon, dz. cyt., s. 314.

⁹⁶ Chyba najbardziej znaną historią, kiedy scjentolodzy próbowali wyleczyć psychozę za pomocą własnych metodyk, m.in. tzw. *introspection rundown*, był tragiczny wypadek 36-letniej Lisy McPheson, zmarłej w tajemniczych okolicznościach podczas siedemnastego dnia uczestnictwa we wspomnianych praktykach w grudniu 1995 r. J. Reitman, *Inside Scientology: The Story of America's Most Secretive Religion*, Boston, New York 2011, s. 216, 221-222. Te procedury i sposoby mają opanować stany psychotyczne poprzez zamknięcie i całkowite odosobnienie. Pacjent wówczas otrzymuje jedynie picie, posiłki oraz preparaty witamin, wszelka komunikacja odbywa się wyłącznie na piśmie, gdyż czynność owa wymaga pełnej izolacji i całkowitej ciszy. L. Wright, *Droga do wyzwolenia. Scjentologia, Hollywood i pułapki wiary*, dz. cyt., s. 317-324. Kościołowi wtedy postawiono zarzuty znęcania się, zaniedbania wobec osoby chorej i praktykowania medycyny bez uprawnień. J. Miscavige Hill, *Ofiarowana: moje życie w sekcje scjentologów*, tłum. Magdalena i Michał Filipczuk, Kraków 2013, s. 244-245. Sprawa cywilna, wytoczona kultowi, skończyła się ugodą, obejmującą nieznaną kwotę odszkodowania.

⁹⁷ L. Ron Hubbard Library, *The L. Ron Hubbard Series – Humanitarian: Freedom Fighter, Articles & Essays*, dz. cyt., s. 230.

⁹⁸ Citizens Commission on Human Rights, *Creating Racism: Psychiatry's Betrayal. Report and recommendations on psychiatry causing racial conflict and genocide*, Los Angeles 2004, s. 9-15.

i Psychiatria” w siedzibie Parlamentu w Moskwie⁹⁹. Obecnie jej kilkudziesięciu przedstawicieli deklaruje chęć stawania w obronie praw człowieka wobec zagrożenia pochodzącego od psychiatrów i psychologów¹⁰⁰, a sama Obywatelska Komisja Praw Człowieka od 1993 roku posiada status organizacji charytatywnej¹⁰¹. Aktualnie CCHR prowadzi działalność i ma swoje placówki w ponad trzydziestu państwach¹⁰².

Jak widać, zrodzenie się scjentologii jako religii nowego wieku było logicznym wynikiem tego, co w jakimś stopniu odzwierciedlało życie duchowe pewnej części amerykańskiego społeczeństwa. Nauka Hubbarda zaproponowała formułę osiągnięcia sukcesu, technologię zbawienia duszy, samo-realizację osoby w stopniu najdoskonalszym i dawała odpowiedzi na nurtujące pytania. W celu sukcesywnego działania, opartego na myśleniu współczesnego człowieka, został zaoferowany środek adaptacyjny, pozwalający pozbyć się chorób umysłowych, odnaleźć równowagę duchową. W gruncie rzeczy scjentologia zaproponowała zupełnie inny środek do rozwiązywania niedomagań umysłowych aniżeli medycyna konwencjonalna typu psychologia i psychiatria.

Sami psychologowie i psychiatrzy nie są specjalnie chętni do tego, żeby włączać się w konflikt z kultem, gdyż uznają nadal, że głos scjentologów niewiele znaczy, a ich argumentacja nie może być brana pod uwagę jako teza dowodząca słuszności tychże poglądów. Przyczyną może być także niechęć psychoanalityków do wciągnięcia ich w atak na tę religię, jak miało to miejsce za czasów największego rozwoju tego nurtu terapii

⁹⁹ H. Karp, *Maski sekt. Strategie sekt i nowych ruchów religijnych w obliczu komercjalizacji rynku religijnego na przykładzie Kościoła Scjentologicznego*, „Kultura-Media-Teologia” 2010, nr 3, s. 26. Co prawda deputowani nie byli poinformowani o związkach CCHR z CSI, natomiast kiedy dowiedzieli się o tym, szybko zniszczyli już zainstalowane plansze. A. Zwoliński, *Scjentologia*, Kraków 2007, s. 165.

¹⁰⁰ Church of Scientology International, *What is Scientology? The Comprehensive Reference on the World's Fastest Growing Religion*, dz. cyt., s. 457.

¹⁰¹ S.A. Kent, T.A. Manca, *A war over mental health professionalism: Scientology versus psychiatry*, „Mental Health, Religion & Culture” 2014, nr 1, s. 10.

¹⁰² Citizens Commission on Human Rights, *The International Mental Health Watchdog*, Los Angeles 2004, s. 3.

psychologicznej¹⁰³. Ponadto działania odwetowe środowiska lekarzy mogą powodować tylko wzrost ataku ze strony kultu, gdyż w grupie Hubbarda uważa się, że każda krytyka jest przejawem aberracji *supressive person*, czyli osoby antyspołecznej, będącej „potencjalnym źródłem kłopotów”¹⁰⁴. Albowiem każdy, kto atakuje scjentologię, Rona lub jego rodzinę, popełnia poważne wykroczenie – jest kryminalistą¹⁰⁵.

Religijna nauka Lafayette’a Rona Hubbarda oddziałuje na świadomość człowieka oraz jego sferę uczuciową, obiecuje zbawienie od trudności codziennego życia, gwarantuje wyeliminowanie psychologicznego niepokoju. Oparta na idei boskiego doskonalenia człowieka, supranaturalnego rozwoju zdolności umysłowych, jakości psychiczno-moralnych, jak również umiejętności fizycznych, scjentologia stała się atrakcyjną propozycją dla pragnących polepszenia swojego życia i osiągnięcia sukcesu. Metoda dianetyki uwzględnia pragmatyczne podejście ludzi do rzeczywistości. L. Ron Hubbart, dobrze rozumiejąc mentalność człowieka XX wieku, łącząc elementy religijne z pragmatyzmem i racjonalizmem, zaproponował możliwości jednoczące poszukiwania duchowe z nieśmiertelnością. To wszystko odpowiada swoistemu poza-refleksyjnemu przed-rozumieniu i oczekiwaniom rzesz osób pragnących doświadczeń transcendentnych¹⁰⁶.

Bibliografia

- Arinze F., *Sekty i nowe ruchy religijne jako problem duszpasterski*, „L’Osservatore Romano” 1991, nr 7.
- Campbell J., *A twisted controller*, „Herald Sun” 16 August 2009.
- CCHR Documentaries, *Videos*, <https://www.youtube.com/user/CCHRDocumentaries/videos> [dostęp: 21.05.2016].
- Church of Scientology International, *Summary Description of Churches of Scientology – RTC, CSI, CSFSSO, CSFSO, Other Churches, Missions, Field Ministers* [PDF], Washington 1993.

¹⁰³ W. Vaughn McCall, *Psychiatry and Psychology in the Writings of L. Ron Hubbard*, „Journal of Religion and Health” 2007, vol. 46, nr 3, s. 445.

¹⁰⁴ L. Wright, *Droga do wyzwolenia. Scjentologia, Hollywood i pułapki wiary*, dz. cyt., s. 115.

¹⁰⁵ N. Potthoff, *W labiryncie scjentologii*, dz. cyt., s. 66, 128.

¹⁰⁶ Z. Sareło, *Antropologiczno-kulturowe źródła „atrakcyjności” sekt*, „Communio” 1991, nr 3, s. 102-103.

- Church of Scientology International, *The Grade Chart: Auditing To Higher States Of Existence. State of Clear*, <http://www.whatisscientology.org/html/Part03/Chp13/pg0245.html> [dostęp: 20.01.2016].
- Church of Scientology International, *What is Scientology? The Comprehensive Reference on the World's Fastest Growing Religion*, New Era Publications International ApS, Los Angeles 1998.
- Citizens Commission on Human Rights International, *Documentaries and Videos*, <http://www.cchr.org/videos.html> [dostęp: 21.05.2016].
- Citizens Commission on Human Rights International, *The Silent Death of America's Children*, Citizens Commission on Human Rights International, Los Angeles 2002.
- Citizens Commission on Human Rights, *Chaos and Terror: Manufactured by Psychiatry. Report and recommendations on the role of psychiatry in international terrorism*, Citizens Commission on Human Rights International, Los Angeles 2004.
- Citizens Commission on Human Rights, *Creating Racism: Psychiatry's Betrayal. Report and recommendations on psychiatry causing racial conflict and genocide*, Citizens Commission on Human Rights International, Los Angeles 2004.
- Citizens Commission on Human Rights, *Harming Artists: Psychiatry Ruins Creativity. Report and recommendations on psychiatry assaulting the arts*, Citizens Commission on Human Rights International, Los Angeles 2004.
- Citizens Commission on Human Rights, *Psychiatry: An Industry of Death Museum*, <http://www.cchr.org/about-us/cchr-industry-of-death-museum.html> [dostęp: 21.05.2016].
- Citizens Commission on Human Rights, *The International Mental Health Watchdog*, Citizens Commission on Human Rights International, Los Angeles 2004.
- Cowan D.E., Bromley D.G., *The Church of Scientology, w: Introduction to New and Alternative Religions in America. Volume 5: African Diaspora Traditions and Other American Innovations*, red. E.V. Gallagher, W. Michael Ashcraft, Greenwood Press, Westport, London 2006.
- Crawford A.J., *Scientology Group Finds Support in Legislature: Tinseltown trips linked to anti-psychiatry push*, w: *CHADD Advocacy Manual*, red. R.A. Hughes, Lanham 2007.
- Ellard J.H.T., *The adventures of an alienist*, „The Medical Journal of Australia” 2006, vol. 185, nr 11-12.
- Frewin A., *The Dr Strangeloves of the Mind*, „Lobster” 2010, nr 59.
- Gardini M.P., *Byłam scientologiem. Rozmowa z Albertem Laggią*, tłum. K. Kozak, Polwen – Polskie Wydawnictwo Encyklopedyczne, Radom 2008.

- Gedan B., *Bill would curtail prescriptions for mentally ill children: Proposal pushed by church group*, „Boston Globe” 4 March 2004.
- Górna M., *Travolta jest zakładnikiem scjentologów, Cruise ich marionetką*. W USA awantura po premierze filmu HBO, „Gazeta Wyborcza” z 2 kwietnia 2015.
- Grešková L., *Posvätné texty v živote Scientológie*, w: *Úloha posvätných textov v životom náboženstve*, red. L. Grešková, Wyd. Ustav pre vzťahy štátu a cirkv, Bratislava 2004.
- Gumbel A., *Scientology vs. Science: Psychiatry, says L. Ron Hubbard's church, is responsible for Nazism, school shootings, and even 9/11*, „Los Angeles CityBeat” 12 January 2006.
- Handl W., *Das wahre Gesicht von Scientology: Eine Dokumentation mit mehr als 120 Abbildungen!*, Gesellschaft gegen Dogmen und psychische Abhängigkeit, Wien 2010.
- Hubbard L. Ron, *Autoanaliza – Podstawowy podręcznik do Auto-processingu*, New Era Publications International ApS, Glostrup 2009.
- Hubbard L. Ron, *Dianetyka: Ewolucja nauki*, New Era Publications International ApS, Glostrup 2009.
- Hubbard L. Ron, *Dianetyka: Pierwotna teoria*, New Era Publications International ApS, Glostrup 2009.
- Hubbard L. Ron, *Dianetyka: Współczesna nauka o zdrowiu umysłowym*, New Era Publications International ApS, Glostrup 2009.
- Hubbard L. Ron, *Komponenty zrozumienia*, New Era Publications International ApS, Copenhagen 2006.
- Hubbard L. Ron, *Scientology 0-8: The Book of Basics*, New Era Publications International ApS, Copenhagen 2007.
- Hubbard L. Ron, *Scientology: A History of Man – A List and Description of the Prinipal Incidents to be Found in a Human Being*, New Era Publications International ApS, Copenhagen 2007.
- Hubbard L. Ron, *Scjentologia: Nowe spojrzenie na życie*, New Era Publications International ApS, Glostrup 2009.
- Hubbard L. Ron, *Scjentologia: Podstawy myśli – Podstawowa książka o teorii i praktyce Scjentologii dla początkujących*, New Era Publications International ApS, Glostrup 2009.
- Hubbard L. Ron, *The Creation of Human Ability. A Handbook for Scientologists*, New Era Publications International ApS, Copenhagen 2007.
- International Association of Scientologists Administrations, *Exponiendo la Sola Causa del Declive*, „Impact” 2015, nr 150.
- Kaplan R.M., *Medical Murder: Disturbing Cases of Doctors Who Kill*, Allen & Unwin, Chichester 2010.

- Karp H., *Maski sekt. Strategie sekt i nowych ruchów religijnych w obliczu komercjalizacji rynku religijnego na przykładzie Kościoła Scjentologicznego*, „Kultura-Media-Teologia” 2010, nr 3.
- Kent S.A., Manca T.A., *A war over mental health professionalism: Scientology versus psychiatry*, „Mental Health, Religion & Culture” 2014, nr 1.
- Kent S.A., *The Globalization of Scientology: Influence, Control and Opposition in Transnational Markets*, „Religion” 1999, nr 29.
- Kiger P.J., *Monkey Business*, „Regardie’s Magazine” 1994, vol. 13, nr 4.
- L. Ron Hubbard Library, *The Bridge to Total Freedom: Scientology Classification Gradation and Awareness Chart of Levels and Certificates*, New Era Publications International ApS, Los Angeles 1998.
- L. Ron Hubbard Library, *The L. Ron Hubbard Series – Humanitarian: Freedom Fighter, Articles & Essays*, New Era Publications International ApS, Glostrup 2012.
- Laggia A., Gardini M.P., *Byłem scjentologiem. Prawdziwe historie ludzi, którym udało się opuścić sektę*, tłum. M. Szapiel, Wydawnictwo eSPe, Kraków 2010.
- Lennane J., *What Happens to Whistleblowers, and Why*, „Social Medicine” 2012, vol. 6, nr 4, s. 249, cyt. za: D. Lupton, *Back to bedlam? Chelmsford and the press*, „Australian and NZ Journal of Psychiatry” 1993, nr 27.
- Levitt A., *Church of Scientology’s „Psychiatry: An Industry of Death” Exhibit Returns to St. Louis*, „Riverfront Times” 3 February 2012.
- Little J., *Inside 60 Minutes: The Story Behind The Stories*, Sydney 1994.
- Milewski P., *Celebryci wtajemniczeni*, „Newsweek Polska” nr 28, z 24 lipca 2012.
- Miscavige Hill J., *Ofiarowana: moje życie w sekcje scjentologów*, tłum. Magdalena i Michał Filipczuk, Znak-Litera Nova, Kraków 2013.
- Mountacir H., *Dzieci w sektach*, tłum. Wiesława Dzieża, Wydawnictwo WAM, Kraków 2000.
- Ortega T., *Jan Eastgate, Scientology Official, Arrested in Australia for Covering Up Sexual Abuse Claims*, „Village Voice” 3 June 2011.
- Ottmann M., saynso, *Commander Yvonne Jentsch*, <https://whyweprotest.net/threads/commander-yvonne-jentsch.107033/> [dostęp: 20.01.2016].
- Panas E., *Element ufologiczny w Kościele scjentologicznym. Historia władcy Xenu*, w: *Kulty UFO*, red. P. Czarnecki, A. Zaczowska, Libron, Kraków 2014.
- Pietikäinen P., *Madness: A History*, Abingdon, Taylor & Francis Group, New York 2015.
- Posacki A., *Psychologia i New Age*, Fenomen – Arka Noego, Gdańsk 2007.
- Possamai A., Possamai-Inesedy A., *Scientology Down Under*, w: *Scientology*, red. J.R. Lewis, Oxford University Press, Oxford 2009.
- Podstawowe zagadnienia psychologii religii*, red. S. Głaz, D. Krok, J. Król, Wydawnictwo WAM, Kraków 2006.

- Potthoff N., *W labiryncie scjentologii*, tłum. B. Machnik, Videograf II, Katowice 2001.
- Pretorius S.P., *The concept „salvation” in the Church of Scientology*, „HTS Teologiese Studies/Theological Studies” 2006, vol. 62, nr 1.
- Raine S., *Astounding history: L. Ron Hubbard’s Scientology space opera*, „Religion” 2015, vol. 45, nr 1.
- Reitman J., *Inside Scientology: The Story of America’s Most Secretive Religion*, Mariner Books, Boston, New York 2011.
- Reznek L., *Delusions and the Madness of the Masses*, Rowman & Littlefield Publishers, Lanham 2010.
- Ruth D., *Funny? Yes, And Quite Weird, Too*, „Tampa Tribune” 22 March 2007.
- Sappell J., Welkos R.W., *The Scientology Story. Part 6: Attack the Attacker*, „Los Angeles Times” 29 June 1990.
- Sareło Z., *Antropologiczno-kulturowe źródła „atrakcyjności” sekt, „Communio”* 1991, nr 3.
- Stop Mind control And Ritual abuse Today, *Scientologist charged for ‘intimidating’ alleged sex abuse victim Leo Shanahan*, „S.M.A.R.T. Newsletter” 99, 31 May 2011.
- Szasz Th.S., *Coercion as Cure: A Critical History of Psychiatry*, Transactions Publishers, New Brunswick, London 2010.
- Szasz Th.S., *Liberation by Oppression: A Comparative Study of Slavery and Psychiatry*, Transactions Publishers, New Brunswick, London 2009.
- Szasz Th.S., *Psychiatry: The Science of Lies*, Syracuse University Press, New York 2008.
- Szasz Th.S., *Schizophrenia: The Sacred Symbol of Psychiatry*, Syracuse University Press, New York 1988.
- Van Calster S., *Każdy ma jakiś dom, ale nie każdy ma gdzie się schronić: psychologiczne i socjologiczne refleksje na temat sekt, „Communio”* 1991, nr 3.
- Vaughn McCall W., *Psychiatry and Psychology in the Writings of L. Ron Hubbard*, „Journal of Religion and Health” 2007, vol. 46, nr 3.
- Wakefield M., *Testimony*, Dean Benjamin, Tampa 1996.
- Whitley R., *The Antipsychiatry Movement: Dead, Diminishing, or Developing?*, „Psychiatric Services” 2012, vol. 63, nr 10.
- Wilson E., *Psychiatric abuse at Chelmsford Private Hospital, New South Wales, 1960s-1980s*, w: *‘Madness’ in Australia: histories, heritage and the asylum*, red. C. Coleborne, D. MacKinnon, University of Queensland Press, Perth 2003.
- Wright L., *Droga do wyzwolenia. Scjentologia, Hollywood i pułapki wiary*, tłum. A. Wilga, Wydawnictwo Czarne, Wołowiec 2015.
- Zwoliński A., *Scjentologia*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2007.

Noty o Autorach

Sergiusz Anoszko – (biał. Сяргей Аношка) ukończył studia na Wydziale Historycznym Uniwersytetu im. A. Kulaszowa w Mohylewie, specjalność historia ojczysta i powszechna. W 2011 roku podjął studia magisterskie na Wydziale Teologicznym UKSW w Warszawie, które ukończył w 2016 roku, broniąc pracę dyplomową pt. *Doktryna, czynności kultowe oraz formy działalności w nowych ruchach religijnych na przykładzie Kościoła Scjentologicznego: ujęcie fenomenologiczne*. Obecnie jest doktorantem w Katedrze Religiologii i Dialogu Międzyreligijnego Instytutu Dialogu Kultury i Religii UKSW w Warszawie. Zainteresowania naukowe: historia i teoria religii, nowe ruchy religijne, socjologia religii, historia ponowoczesności, geopolityka.

Eliza Hetka – absolwentka komparatystyki UJ, obecnie doktorantka na Wydziale Polonistyki UJ (spec. literaturoznawcza). Zajmuje się zagadnieniami beletrystyki „schizofrenicznej”, prowadząc badania nad literaturą twórców psychotycznych (zarówno polsko- jak i obcojęzycznych). W kręgu jej zainteresowań leżą także interdyscyplinarne metody badań (łącznie narzędzia różnych dziedzin, takich jak: psycholingwistyka, psychologia, teoria literatury).

Nadia Issa – doktorantka na Wydziale Grafiki oraz asystentka w Pracowni Alternatywnego Obrazowania prof. Włodzimierza Szymańskiego na Wydziale Sztuki Mediów Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie. Ukończyła studia II stopnia na Wydziale Sztuki Mediów Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie. Laureatka stypendium rektora dla najlepszych studentów, stypendium ZAiKS-u, oraz konkursu DEBUTS. Jej prace znalazły się na wystawach indywidualnych (Galeria Obok ZPAF, Ośrodek Kultury Muzułmańskiej) oraz licznych wystawach zbiorowych (m.in. Festiwal Kultury Żydowskiej Warszawa Singera, Muzeum Mazowieckie w Płocku, Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, Międzynarodowy Festiwal Fotografii w Łodzi). Prace publikowała m.in. na łamach „Krytyki Politycznej”, „Estetyki i Krytyki”, „Viewworld Photo Magazine”. Często porusza tematy tożsamości, zarówno kulturowej jak i jednostkowej.

Sylwia Papier – absolwentka kulturoznawstwa, doktorantka na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Naukowo zajmuje się badaniem postpamięci w XX- i XXI-wiecznej sztuce, szczególnie w teatrze.

Wojciech Rubiś – filozof, teoretyk sztuki, muzyk jazzowy, sideman, kompozytor i aranżer, w pracy naukowej zajmuje się zagadnieniami World Music z uwzględnieniem problematyki języka muzyki oraz zjawiska transkulturowości w sztuce współczesnej. Poza dziedziną filozofii sztuki zajmuje się także filozofią społeczno-polityczną nurtu libertariańskiego, logiką oraz kognitywistyką. Posiada wieloletnie doświadczenie w dydaktyce jazzu i muzyki klasycznej zdobyte w ośrodkach akademickich m.in. w Stanach Zjednoczonych i Francji.

Marta Małgorzata Sowa – absolwentka kulturoznawstwa (spec. media) w Akademii Ignatianum w Krakowie. Obecnie doktorantka w Instytucie Kulturoznawstwa Akademii Ignatianum. Zainteresowania: nowe media w kulturze, edukacja artystyczna dzieci, historia Polski XIX i XX wieku, szczególnie historia i kultura PRL-u.

Katarzyna Sucharkiewicz – doktorantka na kierunku kulturoznawstwo w Akademii Ignatianum w Krakowie. Tytuł magistra historii sztuki uzyskała w roku 1999 na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. W roku 2008 ukończyła Podyplomowe Studium Muzeologiczne na

Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Pracuje w Muzeum Częstochowskim. Autorka scenariuszy wielu wystaw czasowych i współautorka ekspozycji stałej „Sztuka polska XIX i XX w.” w Muzeum Częstochowskim. W swoim dorobku ma liczne publikacje. Jej teksty krytyczne pojawiają się w katalogach wystaw i publikacjach monograficznych artystów wywodzących się ze środowiska częstochowskiego.

Barbara Szymczak-Maciejczyk – doktorantka literaturoznawstwa w Uniwersytecie Pedagogicznym im. KEN w Krakowie. Absolwentka filologii polskiej (UP im. KEN w Krakowie) oraz dziennikarstwa i komunikacji społecznej (UPJPII w Krakowie). Jej profil badawczy obejmuje funkcjonowanie motywu fantastycznych istot w literaturze polskiej (poświęciła temu zagadnieniu pracę licencjacką) i światowej, obraz relacji międzyludzkich w literaturze, intertekstualność w powieściach *fantasy* oraz wizerunek kobiety w literaturze współczesnej.

Iga Anna Świerczyńska – ukończyła studia magisterskie na Wydziale Filozoficznym Akademii Ignatianum, gdzie kontynuuje edukację na studiach doktoranckich. Ukończyła specjalizację medialną, a doświadczenie zawodowe zainspirowało ją do dalszych badań w obszarze mediów cyfrowych. Obecnie mieszka w Norwegii, gdzie przeprowadza eksperyment badawczy z zakresu *digital media storytelling* w języku angielskim i norweskim.

Paulina Tendera – doktor, filozof sztuki, adiunkt na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, od wielu lat zajmuje się historią filozofii światła i jej wpływem na sztukę i kulturę współczesną, szczególnie na instalacje świetlne. W ramach tych badań współpracuje z Włodzimierzem Szymańskim i Nadią Issą z warszawskiej ASP. Od kilku lat w ramach projektu dotyczącego transkulturowości we współczesnym nurcie World Music współpracuje z Wojciechem Rubisiem. Prowadzi zajęcia z estetyki i filozofii sztuki, a także filozofii kultury. Obecnie realizuje projekty badawcze „Nowe Światło. O filozoficznych zagadnieniach współczesnej sztuki światła” oraz „Metafizyka światła we współczesnej żydowskiej kulturze i sztuce światła”.

Marzena Trojanowska – doktorantka w Instytucie Kulturoznawstwa Wydziału Filozoficznego Akademii Ignatianum w Krakowie; absolwentka

filologii polskiej (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie) oraz studentka psychologii (Uniwersytet Jagielloński); interesuje się problematyką związaną z wielokulturowością, zderzeniem cywilizacji w kontekście historii najnowszej, islamem w Europie, kinematografią Bollywood oraz mechanizmami propagandy i manipulacji.

Mateusz Żmuda Trzebiatowski – student drugiego roku SUM filologii polskiej na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Zajmuje się kulturą najnowszą, w szczególności muzyką alternatywną i fotografią. Żywo zainteresowany problemami współczesnej dydaktyki.